

JOSEP ALSINA I BOFILL, L'EXEMPLE

ORIOL CASASSAS

Antic president de la Societat Catalana de Biologia

I que ningú no ho entengui com una expressió retòrica, com una hipèrbole, perquè la veritat és que Josep Alsina i Bofill ha estat —i és— exemple de moltes coses: sense anar més lluny, la història de la Societat Catalana de Biologia —la nostra història— hauria seguit uns altres camins si no haguéssim tingut l'exemple de la seva actitud i del seu estímul. Uns camins, de ben segur, sense la rotunditat que ha caracteritzat els nostres.

La Societat de Biologia fou fundada l'any 1912 amb el nom de Societat de Biologia de Barcelona, el seu primer president i director dels *Treballs* —des de llur aparició l'any 13— fou el mestre August Pi i Sunyer i, per la qualitat de les comunicacions que tants de noms il·lustres hi presentaven i la col·laboració de tantes autoritats mundials (Pittaluga, Marañón, Calmette, Negrín, Houssay, Del Río Hortega, Cannon, etcètera), aconseguí en els seus primers vint-i-cinc anys un nivell molt alt de consideració i de respecte.

L'any 1938, en plena guerra, la Societat publicà el volum XVII dels *Treballs*, que les circumstàncies impediren de distribuir. L'urc, la incomprensió i una terrible enveja dels

ensuperbits vencedors cuitaren —l'any 1939— a destruir-ne tota l'edició, convertint el pobre volum XVII dels *Treballs* en el nostre volum màrtir.

Durant uns llarguíssims anys, la Societat de Biologia —com tantes d'altres manifestacions de la cultura catalana— fou reduïda al silenci. Molts dels seus més preclars membres —August i Santiago Pi i Sunyer, Jesús Bellido, Joaquim i Antoni Trias, Lluís Sayé, Pere Domingo, Emili Mira i un penós etcètera— eren lluny, exiliats, i dels que havien romàs al país, la majoria —per dignitat o per interdicció— vivien un exili interior.

L'any 1954 —feia quinze anys que s'havia acabat la guerra—, el dia 12 d'abril, es féu present una tènue esperança: en ocasió d'una vinguda a Barcelona del professor d'Oxford Josep Trueta, els fidels es reuniren —amb les precaucions i el risc de la clandestinitat— a la llar de Josep Puig i Cadafalch per a escoltar la seva lliçó «Criteri modern sobre l'epidemiologia i la patologia de la poliomielitis». Semblava que la represa d'activitats podria ésser realitat, però encara hi havia massa hostilitat en les disposicions dels governs.

Alsina i Bofill un dia parlà de «la perenne vigència del valor de la idea, de la veritat i de la llibertat». I fou justament aquest valor el catalitzador del retrobament que —sota la decisió d'Alsina i Bofill— materialitzà la represa el 14 de febrer de 1962. Als Dispensaris Blancs del passeig de Sant Joan —encara al marge de les autoritzacions—, Pere Gabarró i Conrad Xalabarder presentaren les primeres comunicacions.

En relació amb aquesta sessió —autèntica festa de les essències—, Alsina i Bofill declarava que «la il·lusió dels qui avui menen aquest agrupament d'estudiosos [...] és d'iniciar una nova etapa d'activitats el prestigi de les quals arribi a igualar i a superar, si fos possible, el nivell aconseguit durant els vint-i-cinc anys de la seva primera etapa» i proclamava que «si una invocació a l'esperit dels predecessors és sempre un bon auguri per al futur, el nostre record emocionat es concreta en dos noms capdavanters de la biologia catalana [...] Ramon Turró i August Pi i Sunyer. L'un i l'altre afaçonaren la vella Societat de Biologia de Barcelona i seran el millor exemple i el millor estímulo per als qui avui constituïm la Societat Catalana de Biologia i per a aquells qui en formaran part anys a venir.»

Josep Alsina i Bofill —el president de la represa—, amb la seva tenacitat i disposició permanent i amb una indeclinable fidelitat a les arrels, a semblança de Turró i Pi en la primera etapa, ha constituït per a molts «el millor exemple i el millor estímulo» d'ençà d'aquella llunyana represa. Un exemple i un estímulo que, sense cap ombra de dubte, no únicament traçaren el camí reprès, sinó que configuraren el que fou seguit posteriorment i configuren encara l'esplendorós camí actual.

* * *

I és que el doctor Alsina, en la seva integritat, confessava un dia: «Sóc un nacionalista apassionat. Apassionat pel meu país. I del meu país el que m'apassiona més és la llengua.» La llengua, que ell entenia en la seva significació

màgica i profunda, i per això deia que «seria erroni de considerar el llenguatge com a simple mitjà d'expressió d'allò que ha forjat el pensament, una simple eina de comunicació que podria ésser permutada per qualsevol altra. Al contrari, idea i llenguatge són íntimament un tot.»

La idea i el llenguatge són un tot, sí, però sota cada cel, el tot és compost de la idea i d'una determinada forma de llenguatge, fins al punt que aquesta forma, naturalment, s'identifica estretament amb la terra i amb tots els que hi han vist la llum. Inexcusablement, com proclamava en la «Crida» del Congrés de 1976: «[...] la llengua catalana en llavis dels catalans és l'obligada perquè és la nostra».

La permanència d'Alsina i Bofill al servei de la llengua no és, probablement, equiparable a la de cap altre dels seus servidors en tota la història del recobriment del català. El doctor Alsina —que havia nascut el 1904— és un jove testimoni de com, els anys vint, els metges —va dir— «anaven adoptant l'idioma propi en llurs publicacions i conferències, això sí, amb un llenguatge moltes vegades ordenat purament pels criteris personals de l'escriptor o del corrector». Era imprescindible i urgent l'elaboració d'un instrument que salvés de la desorientació, i l'any 30, en ocasió del Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, fou acordada la publicació d'un diccionari de medicina. La direcció de l'obra fou confiada a Manuel Corachan, i, des del primer moment, entre els entusiastes col·laboradors hi havia Alsina i Bofill, «el jove metge que jo era el 1930». El jove metge que, molts anys després, estimaria el diccionari Corachan «com a peça única dins la literatura romànica. De diccionaris de medicina sempre n'hi ha hagut molts; però quan el nostre aparegué no n'hi havia cap que com ell aplegués els mots arcaics, els mots populars i el vocabulari tècnic actualitzat i depurat.»

Anys després, quan el doctor Alsina presidí la represa d'activitats de la Societat de Biologia, una de les seves primeres iniciatives fou la creació d'una comissió lexicogràfica que

s'ocupés del manteniment de la memòria dels mots establerts d'antic i de l'oferiment d'una forma catalana per als neologismes científics que havien aparegut d'ençà del diccionari Corachan i per als que incessantment anaven apareixent.

I quan l'Acadèmia de Ciències Mèdiques — amb un diccionari Corachan que ja era història — decidí la publicació del *Vocabulari mèdic* (1974), breu però suficient per a resoldre les necessitats peremptòries, entre els redactors més eficaços hi havia Josep Alsina i Bofill.

I també hi era els anys vuitanta a l'hora de fer realitat el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, amb el seu treball incansable, el seu consell, el seu exemple i el seu estímul; tan puntual com feia cinquanta anys, quan l'objectiu era el venerable diccionari Corachan.

I encara més: poques hores abans de deixar-nos, tenia a les mans els papers del proper *Diccionari general de la llengua*, per tal d'afinar definicions i, potser, de corregir-ne alguna mancança.

Un dia havia dit: «Res no hi ha de més noble que l'interès per allò que és, sense cap dubte, la més alta creació de l'intel·lecte humà: el llenguatge.» Des de la coincidència amb aquesta apreciació, s'ha de concloure que la vida de Josep Alsina i Bofill fou tota ella un exemple de lluminosa noblesa.

* * *

Però no n'hi havia prou: «Cal no oblidar» — va dir — «que una cultura, que l'esperit d'un poble, només poden ésser forjats amb vocació i dedicació constants. Només amb l'esforç de cada dia podrem dreçar una pàtria.» Per això — encara no tenia trenta anys —, acceptà la responsabilitat del càrrec de secretari general de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques i — encara no tenia trenta anys — s'incorporà — en qualitat de professor adjunt — a l'apassionada empresa de la insuperada Universitat Autònoma republicana.

I és clar, la dedicació constant i l'esforç de cada dia mantinguts anys i anys el dugueren a la consideració d'autoritat en el camp de la medicina interna i, d'una manera especial, en el de la nefrologia. Les qualitats científiques del doctor Alsina, unides a l'exemplar civilitat, expliquen que quan un estrenu grup de metges emprengué l'any 1969 l'edició d'una nova col·lecció de monografies mèdiques — a semblança de la que de 1926 a 1937 dirigí Jaume Aiguader i Miró —, el primer número li fos encomanat. És «El metge davant l'hipertens», presentat per Ramon Aramon i Serra, que aplegà un doble valor: com a text d'elevat interès científic i com a impetuosa arrencada cap a l'esperança.

I la dedicació i l'esforç el dugueren també a la responsabilitat de la presidència de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i a la de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta nostra primera institució cultural obtingué — durant la presidència de Josep Alsina i Bofill (1974-1978) — el reconeixement oficial «com a corporació acadèmica, científica i cultural, l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalana» (RD 3118/1976, del 26 de novembre).

* * *

Diuen que els jubilats prenen el sol al «banc del si no fos»; el mal és quan li ha tocat a tot un poble de viure al país «del si no fos», de prendre-hi el sol o d'aguantar-hi el fred o la pluja. En un sens fi de camps, sempre s'ha d'estar començant, sempre s'ha d'estar normalitzant; i, si no fos pels pèrfids truncaments, si en faria de dies que una normalització acceptable i digna hauria estat assolida!

Un dels incomptables truncaments provocats per la malabua que durant inacabables anys reprimí el respir i la florida fou la interrupció del seguit esponsorós dels congressos de metges i biòlegs de llengua catalana. El mes de juny de 1936, a Perpinyà, se n'havia celebrat el novè i fins al mes de setembre de 1976 no en tingué lloc

el desè, a Perpinyà també, amb la voluntat de fer patent la continuïtat, i sota la presidència d'un dels congressistes del 36, Josep Alsina i Bofill.

El Desè Congrés és recordat per molts motius, d'entre els quals sobresurt —pel fet de l'absència de precedents— la presentació de la pionera ponència sobre la funció social de la medicina, que —tot i haver causat una certa sorpresa entre els organitzadors en el moment d'ésser proposada— el president Alsina i Bofill acollí amb un envejament jove esperit dels temps.

El Palau de Congressos de Perpinyà, ple d'entusiasme, vibrà amb el president quan hi digué: «Ens sentíem tots una mica afeixugats de responsabilitats, però cofois i exultants alhora. Ens sentíem al capdamunt d'una llarga i aspra pujada on havíem deixat dolors, sacrificis i decepcions, i empeníem la marxa pel difícil però desitjat camí de reconstruir un país, el nostre país.»

I en un serè colofó, el president insistia en la mateixa idea: «No hem anat a Perpinyà a recordar gestes i a cultivar enyorances, a gaudir d'un retrobament d'amics i a engrescar-nos perquè durant uns dies sembla que hàgim esborrat l'Albera. No. Hi hem anat a plantejar i intentar de resoldre, o més ben dit, de comprendre millor uns problemes que ens preocupen com a biòlegs i com a metges al servei d'una comunitat.»

En una altra ocasió, ell mateix referia unes paraules d'August Pi i Sunyer —el primer president de la Societat, el president del Sisè Congrés—: «La nostra missió no acaba en la recerca freda dels secrets de la vida. Vivim submergits en el món i ens hi devem.»

Uns mots i els altres són l'expressió del permanent sentiment de responsabilitat, de

fidelitat, de solidaritat, que distingeix els homes i les dones conscients.

* * *

El doctor Alsina, a l'hora de cloure el Congrés de Perpinyà, digué: «Mai no podia somniar un colofó més honorable a la meua tan modesta vida acadèmica. Moltes gràcies a tots per tantes coses.»

No és prou clar que Josep Alsina i Bofill hagués de donar les gràcies. En canvi, sí que és cert que li devem gratitud i reconeixement aquella generació que, un dia, arribàrem a témer l'anorreament de la idea, de la veritat i de la llibertat, ferides de mort. I que trobarem en ell el guiatge i el convenciment que amb tenacitat s'aconsegueix —per damunt de la iniquitat— «la perenne vigència de la idea, de la veritat i de la llibertat».

I encara més: també en són deutors unes generacions per a les quals el doctor Alsina és una figura remota. Perquè moltes de les actituds que els serveixen de referència són com són, són on són, perquè fins al dia vint-i-set d'agost de mil nou-cents noranta-tres —que ens deixà— comptaren amb el seu consell i el tingueren com a exemple.

De Josep Alsina i Bofill es pot dir, a plena veu, allò que en alguna banda deixà escrit amb referència al vell: «Enriquit amb tot allò que ha contemplat llargament, pacientment, en el silenci i en l'amor, l'home pot donar llavors llum i guia com un far.»

Josep Alsina i Bofill, l'exemple.